

Hervormd gebleven voorbij 2004, wat betekent dat in prediking en pastoraat?

Lezing conferentie Hersteld Hervormd Seminarie
Mennorode, Elspeet, donderdag 5 januari 2017

Het is niet goed mogelijk om aan het onderwerp recht te doen zonder achterom te kijken. De titel van het onderwerp luidt immers: Hervormd gebleven, voorbij 2004.

Dat voltooid deelwoord nodigt uit om ons eerst te oriënteren aan gegevens van weleer.

Dat is dan ook het eerste wat aan de orde komt: Wat betekende Hervormd zijn voor de prediking en het pastoraat voorafgaand aan de pijnlijke breuk die werd veroorzaakt per 1 mei 2004?

Vervolgens willen we de situatie in de gemeenten en in de kerk kort proberen te typeren. Om daarna het volle pond te geven aan Hervormde prediking en pastoraat in het heden.

I. Hoe het was, de 19^e eeuw

De prediking in het gereformeerde deel binnen de Nederlandse Hervormde Kerk van voor 2004 laat zich alleen verstaan tegen de achtergrond van wat zich kerkelijk afspeelde in de 19^e eeuw en tegen de achtergrond van de Nadere Reformatie en de Reformatie. De 19^e eeuw is kerkelijk onder andere de eeuw van de Algemene Reglementenbundel, van de proponentformules, van de Afscheiding en van de Doleantie. 1816, 1834, 1886 en 1892. De eeuw ook wel van de gezelschappen.

Er waren in de 19^e eeuw gereformeerden die ondanks het kerkelijk verval Hervormd bleven. Er waren er die zich afscheidden en zich in 1869 officieel aaneensloten tot de Christelijke Gereformeerde Kerken. Maar niet alle afgescheidenen voegden zich daarbij die Kerken. Er bleven daarnaast kruisgemeenten en Ledeboeriaanse gemeenten bestaan. Later goeddeels aaneen gesloten tot de Gereformeerde Gemeenten, in 1907. Daarnaast bleven weer oud gereformeerde gemeenten bestaan. Verdere detaillering zou mogelijk zijn, maar blijft achterwege.

Een mengeling van gereformeerden, al met al, waar de gereformeerden binnen de Nederlandse Hervormde Kerk zich in meerdere of mindere mate mee verwant wisten. Gereformeerden van buiten de Hervormde Kerk waardoor ze ook beïnvloed

werden. Er was de jaren door ook steeds sprake van het nodige grensverkeer.

Binnen de Nederlandse Hervormde Kerk ontstond ondertussen in 1864 de Confessionele Vereniging. Een deel van de leden van deze vereniging vormde later de Gereformeerde Bond, in 1906.

Hoe het was, een typering

De gereformeerden van de 19^e en 20^e eeuw binnen de Nederlandse Hervormde Kerk zijn te typeren in tweevoud.

Breed en diep.

Enerzijds oog voor de verantwoordelijkheid voor het hele volk. Dat strekte zich uit naar vorstehuis, politiek en samenleving. Maar tegelijkertijd strekte het zich uit naar het geheel van de kerk, dus ook naar de velen die zich aan de gereformeerde belijdenis weinig of niets (meer) gelegen lieten liggen.

Anderzijds oog voor het belang van de plaatselijke kerkelijke gemeenten, waar men deel van uitmaakte. Oog voor het belang van gezonde prediking, waarin de Bijbelse gereformeerde leer ten volle tot haar recht kwam.

Men bad en ijverde enerzijds voor een terugkeer naar een gereformeerde wijze van kerk zijn voor het geheel van de Nederlandse Hervormde Kerk. Men verlangde anderzijds binnen de eigen gemeente te staan voor een nadrukkelijke binding aan de belijdenis van de kerk, de drie formulieren van eenheid.

In samenhang daarmee werd bij de een in de prediking meer nadruk gelegd op de kracht van het genadeverbond terwijl bij de ander meer nadruk werd gelegd op de noodzaak van persoonlijke toeëigening van het heil.

Dat gaf nogal eens aanleiding tot intens inhoudelijk debat.

Niet in de laatste plaats in bladen en publicaties/brochures.

Toch is de algemene indruk dat Hervormd Gereformeerden elkaar heel lang behoorlijk vast wisten te houden.

In de jaren rond het 75 jarig bestaan van de Gereformeerde Bond bleek de spankracht daarvoor niet langer toereikend te zijn.

Er groepeerde zich als gevolg daarvan een aantal predikanten rondom het blad Het gekrookte riet.

Ds. L.H. Oosten maakte zich in die periode tot woordvoerder van deze groep predikanten in een interview ter gelegenheid van het 75 jarig bestaan van de Gereformeerde Bond. Zijns inziens was het waarschuwen door het bestuur van die Bond tegen een prediking in het lijn van ds. C. Steenblok binnen de Nederlandse Hervormde Kerk zoveel als het kiezen van een verkeerd front.

Anders gezegd: als een te velde trekken tegen een front dat binnen de Nederlandse Hervormde Kerk niet of bijna niet bestond. Ds. Oosten doet de aanbeveling om eenvoudig bij Hellenbroek te blijven: Predik het Evangelie met bevel van geloof en bekering. En die prediking zal óók ontdekkend zijn.

Visie op de prediking

Vóór die laatste opdeling, namelijk in het jaar 1975, werd er door de Gereformeerde Bond een boekje op de markt gebracht met de nodige bezinning op de prediking. Wie dat ter hand neemt, krijgt van de visie op de prediking van Hervormden vóór 2004 toch wel een bepaald beeld. Om een aantal titels van hoofdstukken te noemen:

- de prediking als verkondiging
- appelerende prediking
- de volmacht van de prediking
- de Heilige Geest en de prediking
- trinitarische prediking
- de Heilige Geest en de prediking
- bevindelijk preken
- onderscheidenlijk preken
- de leerdienst

Hoofdstukken als: prediking als verkondiging, de volmacht van de prediking en appellerende prediking zeggen iets.

Maar titels van hoofdstukken als: de Heilige Geest en de prediking, trinitarische prediking, bevindelijk preken en onderscheidenlijk preken ook.

Een alom gerespecteerd voorbeeld: ds. W.L. Tukker
Lang niet elke predikant van gereformeerd beginsel uit de Nederlandse Hervormde Kerk heeft zich in geschifte uitgelaten over de prediking en over het pastoraat. Toch, wie zich de moeite getroost zal ontdekken dat er heel wat mee te nemen valt uit de bezinning die op de prediking en op het pastoraat plaatsgreep in de tweede helft van de vorige eeuw. Te denken valt aan publicaties van mannen als ds. W.L. Tukker en ds. G. Boer. Al moet niet uit het oog worden verloren dat we ons ijkpunt voor Hervormde prediking na 2004 uiteindelijk niet moeten kiezen in het denken en overwegen van hervormd gereformeerde predikers uit de vorige eeuw. Maar in de Schrift en in de gereformeerde belijdenissen van onze kerk.

Toch een voorbeeld van wat iemand die lange tijd de Nederlandse Hervormde Kerk in getrouwheid heeft mogen dienen en die eigenlijk door allen gerespecteerd werd, niet in de laatste plaats om zijn prediking. We geven een aantal overwegingen omtrent predikers en prediking door, die goeddeels te vinden zijn in een bundel artikelen van zijn hand, die in het jaar 1979 verscheen onder de titel: De weg van het Woord, verzamelde opstellen van ds. W.L. Tukker.

Roeping

Eerst maar iets van ds. Tukker over studenten en dienaren van het Woord.

Hij schrijft: de kerk heeft vanouds geloof en roeping als een voorwaarde geëist tot het predikantschap. Hoe zullen wij dienen zonder die beide?

Eerbied voor God, spreken met God, worstelen met God, genade bij God. Dat zijn de dingen die een leraar in de kerk niet vreemd mogen zijn. Daar voegt hij bij: een eerstelingen praktijk is ook een praktijk.

In samenhang hiermee merkt hij op: Men voelt het zo goed aan of de dienaar des Woords ook zelf onder het recht Gods, het recht van Gods heiligheid gebogen heeft en telkens weer buigt. Men voelt het zo goed aan of de dienaar des Woords ook zelf staat in, of haakt naar de troost van het Evangelie.

De gemeenten mogen toch verwachten, van hen die hen voorgaan, dat zij zelf betrachten, wat zij anderen aanprijzen.

Preekvoorbereiding

Ds. Tukker verwijst als het gaat over preekvoorbereiding naar de illustere prof. dr. J.A.C. van Leeuwen, die het volgende aan zijn studenten voorhield:

‘Straks bent u Verbi Divini minister, het is niet betamelijk dat de dienaar gaat spreken, voordat zijn Meester heeft gesproken. Laat eerst de Meester spreken, luistert naar Zijn Woord. De kern van elke prediking dient een nauwgezette exegese te zijn.

Alleen van daaruit kunt ge u aan de toepassing wagen.

De gemeente komt samen om het Woord te horen. Niet het woord van de prediker, maar het Woord Gods.’

Ds. Tukker zegt zelf op enig moment tegen studenten: Men dient met de prediking alle ernst te maken. Het is de eerste taak die u wordt opgedragen. Laat ieder daar de nodige zorg aan besteden en

vooral tijd voor nemen. Het eerste stuk van de week of het laatste stuk van de week, maar in ieder geval gereserveerde tijd.

Men gebruike daarvoor zijn Bijbel met de Hebreeuwse en Griekse tekst ernaast. Met goede commentaren. Maar géén preken van anderen en geen oude kerkboden of kerkelijke bladen.

En.. men vergete de bid en dankstoel niet in zijn studeerkamer, voor, tijdens en na het preekmaken.

Tukker staat niet alleen een filologische exegese voor, maar ook een theologische. Hij doelt daarmee op het belang van de zaken die in het tekstgedeelte aan de orde zijn. Een tekst staat nooit op zichzelf. Een tekstgedeelte maakt deel uit van het geheel van het Woord van God. Het staat in relatie tot de wijdte, hoogte en diepte van de inhoud de Heilige Schrift.

De hoofdlijnen van de Bijbel, de hoofdstukken van ons christelijk geloof, de zin en de mening des Geestes, daar gaat het volgens hem om.

In dit verband bepleit Tukker ook een doorpreken van de gehele Bijbel, Oude en Nieuwe Testament.

Hij waarschuwt voor het bepreken van een eigen bloemlezing van Bijbelteksten. Dat kan er immers toe leiden, dat alleen die Schriftgedeelten aan de orde komen die bij ons eigen gedachtegoed passen bijvoorbeeld over wedergeboorte, geloof en bekering.

Waarschuwing

Als de kerk en haar dienaren de preek niet serieus nemen, dan neemt het volk die ook niet serieus.

Dat niet serieus nemen van de preek is aan de orde, wanneer te weinig tijd wordt gebruikt voor de voorbereiding van de preek.

Maar dat gebeurt ook wanneer preken die in een eerste gemeente zijn gemaakt gewoon in volgende gemeenten weer worden gehouden.

Niemand legge zichzelf die beperking op. Men arbeide gestaag en al zijn leven door in het Woord Gods, zover men maar komen kan, met eigen gemaakte preken.

De drieënige God

Gaat het over een typering van de prediking, dan dringt ds.

Tukker er op aan om het onderscheid tussen de Personen Gods en hun werken in de prediking tot hun recht te laten komen. Het recht van God, de genade in Christus en de toeïgening door de Geest van God. Waar dat gebeurt, komen de ontdekking aan de

zonde, de overtuiging van zonde, de toeleiding tot Christus, de inleiding in Christus en de vertroosting van de Heilige Geest, ja de bezegeling door de Geest er beloften als vanzelf aan de orde. Om misverstanden te voorkomen legt hij uit wat hij bedoelt, wanneer hij spreekt over het aan de orde komen van deze elementen in de prediking. Daar doelt hij niet alleen maar mee op het voorstellen van een en ander, maar ook op het uitdelen ervan.

Wedergeboorte en de oproep tot bekering

Waar het gaat over de Heilige Geest en de prediking draagt hij het volgende aan:

Als in de prediking de noodzaak van wedergeboorte wordt voorgesteld, dan zal ze toch niet na hebben te laten om in Christus' Naam een oproep tot bekering te laten horen. Hij verwijst daarbij naar Ezechiël 37. De Geest des Heeren wekte leven in de dorre doodsbeenderen, maar de profeet moest profeteren. Naar zijn overtuiging dient de prediking profetische kracht te hebben, waarmee tot bekering wordt geroepen. De prediking is namelijk het middel waardoor God het geestelijk leven geeft en ook onderhoudt. De prediker is het middel waardoor de Heilige Geest een zondaar tot Christus leidt. De Heilige Geest bewerkt dat. Niemand zal, als hij in de preek het heil aan het hart der gemeente wil brengen, aan de Heilige Geest dit werk betwisten. De Heilige Geest wil door mensendienst het woord der genade in het mensenhart indragen.

Onderscheidend preken

Naar zijn overtuiging dient er onderscheidend gepreekt te worden. De kerk bestaat nu eenmaal niet alleen uit uitverkorenen, uit gelovigen. Dat gold ook niet voor de gemeenten in het Nieuwe Testament en al evenmin voor de gemeente in Israël.

Onderscheidend preken dat houdt onder anderen in: zich richten tot onverschilligen, weerspannigen, afdwalenden.

Predikers hebben het niet in de hand om zondaren te bekeren, maar men moet wel zijn bediening er op richten om zondaren te bewegen om de wegen van het kwaad te verlaten.

Tegelijk geeft hij aan dat de grens tussen bekeerd en onbekeerd niet zo eenvoudig te trekken is.

De brede weg is een heel andere dan de smalle. Maar toch, wie zal weten wat er verborgen in het diepe hart leeft? Soms gaat er leven schuil achter een onverschillige houding. Soms gaat er onbekeerlijkheid schuil achter een vrome houding.

Wij hoeven het ook niet uit te maken. God kent de harten en oordeelt ze.

Het zaad der kerk

Nadrukkelijk vraagt ds. Tukker aandacht voor de kinderen en de jongeren van de gemeente, het zaad der kerk. Hoe vroeg, hoe teer kan daar genade ontluiken!

Het Doopsformulier zegt, dat de kleine kinderen der gelovigen in zonden ontvangen en geboren zijn en daarom kinderen des toorns zijn, zodat zij in het Rijk Gods niet kunnen komen, tenzij dat zij van nieuws geboren worden.

Zo dienen we tegen het zaad van de kerk aan te kijken. Maar dat formulier zegt ook: dat zij als lidmaten van Zijn gemeente behoren gedoopt te wezen. En dat zij in Christus geheiligd zijn. Zij worden vermaand en verplicht tot een nieuwe gehoorzaamheid.

Ze dienen opgevoed te worden in de vreze en vermaning des Heeren. Christelijk en godzalig. Er dient voor hen gebeden te worden om de Heilige Geest. De kinderen en jongeren van de gemeente vragen aparte zorgzaamheid, herderlijke prediking!

Bekommerden en verzekerden

Tenslotte vraagt ds. Tukker aandacht voor de vraag of er wel zo eenvoudig onderscheid te maken is onder de gelovigen tussen bekommerden en verzekerden. Hij weet, hoeveel bekommering er kan zijn in een christenhart en wel tot aan het einde toe.

Hem is het genoeg, als iemand met het Avondmaalsformulier ziet, dat hij midden in de dood ligt en zijn gerechtigheid en zaligheid buiten zichzelf in Christus zoekt.

Hem is het genoeg, als iemand met het Doopsformulier geleerd heeft om zijn oude natuur te doden, de wereld te verlaten en in een nieuw godzalig leven te wandelen.

De toepassing in de prediking

Ook over de toepassing in de prediking heeft ds. Tukker behartenswaardige dingen te zeggen.

Hij verwijst naar de predikers uit de tijd van de Nadere Reformatie. Als men de verhouding ziet waarin exegese bij hen tot toepassing staat, dan zal men verbaasd staan over de omvang van het uitlegkundig deel. Bij mannen als Van Mastricht, Comrie, A Brakel en Van der Groe is de verhouding 2 of zelfs 3 staat tot 1. Bij de Engelse en Schotse godgeleerden liggen de dingen volgens hem anders. Die zijn in hun preken toepasselijker.

Tukker geeft het volgende advies: Men houde zich voor alles aan een goede exegese. Van daaruit komt het tot een goede toepassing. En die toepassing bestaat uit een goede uitdeling van de genade in Christus aan hen die in Hem leren geloven en een eerlijke onthouding van de genade in Christus aan hen die volharden in hun ongeloof, vergelijk de Heidelbergse Catechismus, Zondag 31.

De inhoud van de toepassing

Ds. Tukker stelt de vraag aan de orde, wat er toegepast moet worden? Zijn antwoord is: Naar het getuigenis van al de Schrift is dat de genade van onze Heere Jezus Christus. Het heil in Christus moet toegepast worden. 'Het is wel zeer nodig, dit aan het exegetisch geweten van onze predikers te leggen. Hoe gemakkelijk slaat men aan het toepassen, zonder deze hoofdzaak te hebben gezien. Dan wordt de hele toepassing een menselijke zaak. In kringen van de gereformeerde gezindte komt het voor dat men zonder de tekst te hebben aangezien, de preek doet opgaan in een dogmatische beschouwing, die men vaak stereotyp aan de gemeente oplegt.'

Bevinding

Sommige voorgangers houden prediking waarin alleen maar gewaarschuwd wordt voor bevindelijk preken. Nu zal een goede waarschuwing haar nut doen. Maar toch is dat alleen de ervaring des geloofs niet.

Anderen menen dat bevindelijk preken zoveel is als de bevinding preken. Maar dat is onjuist. We preken tenslotte Christus Jezus en niet onszelf. Wij preken ook niet de gemeente. Al hoort ze nog zo graag over zichzelf spreken.

Bijbels bevindelijk preken is het aan de orde stellen van de voorwerpelijke boodschap van Gods Woord en die brengen aan het hart van de gemeente. In de reële nood van de zonde, die de Heilige Geest door de prediking van de wet openbaart, worden de persoon en de genade van Christus, de beloften van Zijn heil, de schuldvergeving die de Heilige Geest in het Evangelie openbaart, éven reël.

Dan is prediking een gebeuren met de schrik des Heeren enerzijds, een gebeuren met een vrede die alle verstand te boven gaat door het bloed en de Geest van Jezus anderzijds.

Door de prediking wordt de kennis der zonde met de jaren verdiept. Evenzeer en veel meer wordt de kennis der genade verdiept. Wie gelooft wordt hoe langer hoe meer onderwezen in alles wat er omtrent de Middelaar te leren valt.

Rechtvaardiging tot schrik of tot troost

Er ligt volgens hem ook wel eens wat scheef voor wat betreft de prediking over de rechtvaardigmaking. Een rechtvaardiging van eeuwigheid werd door Voetius bestreden, maar door Comrie en Kuyper geleerd. Naar de overtuiging van ds. Tukker moet de verzoening niet uit de tijd in de eeuwigheid worden getrokken, maar ook de wedergeboorte en de rechtvaardiging niet.

Wedergeboorte en rechtvaardigmaking zijn beide verwezenlijking in de tijd van dat waartoe God van eeuwigheid besloten heeft.

Hij signaleert daarnaast dat in de gereformeerde gezindte de prediking van de rechtvaardiging van de goddeloze wel eens een schrikbeeld wordt voor de gemeente. Terwijl nu juist deze prediking in het bijzonder de volle troost van het Evangelie aan de gemeente biedt.

Allegorie

Om niet meer te noemen: ds. Tukker waarschuwt in liefde tegen het zoeken naar een betekenis achter de betekenis van de Bijbeltekst, tegen allegorese. Hij bekent eerlijk, dat ieder zich er wel eens schuldig aan zal maken. Maar toch zijn er naar zijn mening weinig dingen die zoveel schade hebben teweeggebracht aan het gezag van het Woord en van de prediking in de kerk als dit fenomeen. Want wie er voor kiest om te allegoriseren stelt daarmee eigenlijk de Heilige Schrift in gebreke. Alsof de Heilige Schrift, door Gods Geest in gegeven, ons niet geestelijk genoeg zou zijn.

Meerdere van zijn preken zijn gepubliceerd. Onder andere over Abraham is er een bundel meditaties verschenen. Ook zijn preken over de Nederlandse Geloofsbelijdenis zijn uitgegeven. Wie zijn preken leest komt onder de indruk van de voorzichtigheid en de waardigheid waarmee ds. Tukker het Woord bediende. Met de woorden van 2 Korinthe 2 vers 7 is zijn dienstwerk in de genoemde bundel verzamelde opstellen goed getypeerd: Want wij dragen niet, gelijk velen het Woord Gods te koop, maar als uit

oprechtheid, maar als uit God, in de tegenwoordigheid Gods, spreken wij het in Christus.

Prediking en pastoraat vóór 2004

Hoe functioneerde dat eigenlijk in de Nederlandse Hervormde Kerk?

Er zijn studenten theologie onder ons, die in een andere kerk zijn opgegroeid wellicht. Van anderen gaat de herinnering niet terug tot voor 2004. Ze zijn opgegroeid in de Hersteld Hervormde Kerk. Dat is toch niet om het even.

Een doorsnee Hervormde Gemeente

In de Nederlandse Hervormde Kerk waren de gemeenten met een kerkenraad die gereformeerde prediking voorstond maar een minderheid. Een flinke minderheid, maar toch een minderheid. Het enkele feit, dat een gemeente zo'n kerkenraad had, betekende nog niet, dat ieder gemeentelid een uitgesproken voorkeur had daarvoor.

Een Hervormde gemeente met een kerkenraad zoals daarnet aangeduid, kende doorgaans een trouwe kern van kerkelijk betrokken gemeenteleden.

Maar zoals elke Hervormde gemeente kende zo'n gemeente daarbij een brede rand van nauwelijks of niet kerkgaande leden. In de brede rand hielden zich nogal eens belijdende leden op, die om welke reden dan ook de kerkgang en de betrokkenheid op het gehele gemeentelijke leven er aan hadden gegeven en natuurlijk ook doopleden en geboortelieden. Kinderen van gedoopte ouders, die zelf als kind niet ten doop waren gehouden.

De verhouding kerkelijk betrokkenen en kerkelijk niet betrokkenen was nogal eens één staat tot vier of vijf.

De niet meelevenden heetten dan in de volksmond wel Hervormd op wieletjes: In een kinderwagen naar de kerk gereden om gedoopt te worden. Soms naar de kerk gereden om er in het huwelijk te worden bevestigd. In een lijkauto naar de kerk gereden voor een rouwsamenkomst.

Prediking en pastoraat in crisissituaties

Het hoorde bij het Hervormd zijn, dat een predikant en kerkenraad in crisissituaties maximale beschikbaarheid toonden aan een ieder. Aan allen die officieel te boek stonden als Nederlands Hervormd. En aan hen niet alleen. In een ziekenhuis.

Aan een sterfbed. Bij een begrafenis. Bij de nazorg richting weduwe of weduwnaar en de verdere familie.

Nederlands Hervormd hield in, er met het heilig Woord van God zijn voor heel de bevolking. Nederlands Hervormd zijn hield in: Bezet zijn met het biddend verlangen om de boodschap van eeuwig heil in Christus en de boodschap van eeuwig wee zonder Hem uit te dragen. Aan allen en een ieder. Aan trouw meelevende gemeenteleden, aan niet meelevende gemeenteleden en aan mensen buiten elke gemeente.

Het gebeurde nogal eens, dat ouderlingen niet eens meer de gelegenheid kregen om huisbezoek af te leggen bij personen die officieel te boek stonden als Nederlands Hervormd. Maar ook dan werd niemand op initiatief van de kerkenraad uitgeschreven uit een gemeente. Men wist zich geroepen om biddend de hand uit te blijven steken naar een ieder.

Daar zat een gedachte achter, een overtuiging. De overtuiging dat Gods armen veel en veel langer zijn dan die van ambtsdragers. Dat Gods verbond zich uitstrekt over vele geslachten. Dat God in Zijn macht en in Zijn ontfermen mensen, hoe ver ook afgeweken, hoe lang ook, weer zou kunnen laten terugkeren, in berouw en geloof.

Daarbij wist een Hervormde kerkenraad zich geroepen om bereid te zijn mensen met blijdschap te verwelkomen, die tot zichzelf kwamen en terugkeerden. Verloren zonen en dochters van de kerk.

Geen geestelijke eenduidigheid

Een Hervormde gemeente was voor 2004 zelden een gemeente in geestelijke eenduidigheid. Het was geen uitzondering als ook in de kerkenraad geen geestelijke eenduidigheid heerste. Daar was een dienaar van het Woord zich van bewust, wanneer hij preekte.

Geroepen als hij was om de gehele gemeente te tegemoet te treden met Gods onfeilbaar getuigenis.

Aan de ene kant vroeg dat een uiterste inspanning om elk met de onveranderlijk ernstige en rijke boodschap van Wet en Evangelie te bereiken. Aan de andere kant vroeg dat heilige onafhankelijkheid van de mening van mensen. Niemand naar de ogen zien.

Een Hervormde predikant wist zich geroepen om allerlei leden van de gemeente tegemoet te treden met dezelfde boodschap. Trouwe en ontrouwe kerkgangers, onverschilligen, andersdenkenden.

Kerkgaande gemeenteleden met volstrekt verschillende

denkbeelden over de inhoud van het geloof en over dat wat een heilig leven zou hebben te zijn.

Front durven kiezen in de prediking

Hervormde predikanten beseften dat ze daar in de bres hadden te treden in de gemeente die ze dienden, waar de Bijbelse waarheid het meest bedreigd werd.

Dat kon de bres zijn van de verbondsvanzelfsheid: We zijn christelijk, we zijn gedoopt, we komen naar de kerk met een zekere regelmaat, we hebben belijdenis gedaan en dus horen we aan het Avondmaal en komt het met ons goed. En: Over onze zonde en strafwaardigheid hebben we onder de hand genoeg gehoord.

In dezelfde gemeente kon er aan de andere kant een even grote bres bestaan. Van een gemakkelijk zich verontschuldigen voor eigen ongeloof en onbekeerlijkheid met een eenvoudig beroep daarop dat een mens nu eenmaal eerst moet weten uitverkoren te zijn, wil hij of zij mogen denken over geloven of bekeerd raken. Soms zonder onrust en zonder strijd.

Hervormde predikanten beseften doorgaans, dat het toepassen in de prediking grotere zorgvuldigheid vereist, naar mate de gemeente kleiner was. Het toepassen in de prediking mocht er immers niet toe leiden dat al luisterend kon worden bedacht op wie de toepassing gericht was.

Mensen die in het pastoraat confronteerden Hervormde predikanten regelmatig met een verlangen naar een andere manier van preken en een andere manier van gemeente zijn. 's Zondags en doordeweeks.

Er speelden vraagstellingen in het pastoraat rondom ouders die hun kind ten doop wensten te houden, terwijl ze toch al langere tijd niet of nauwelijks ter kerk gekomen waren. Tot een maand of wat voor de geboorte van de kleine.

Welke tekst is geschikt voor de prediking in een doopdienst, als er de nodige gereede zorg bestaat over één of meerdere doopouderparen? Op welke manier wordt de toepassing van het gekozen tekstgedeelte uitgewerkt? Hoe zouden ze te winnen zijn voor een leven dat meer in overeenstemming zou komen met dat waar ze als doopouders toe geroepen zijn?

Hervormd zijn betekende steeds maar weer bedacht zijn daarop om in biddende afhankelijkheid het goede te zoeken voor de gehele gemeente.

Huisbezoek

Elk gezin bezoeken in de gemeente. Elke persoon bezoeken in de gemeente. Er was dikwijls geen mogelijkheid toe.

Pastoraat door de predikant concentreerde zich rondom de bediening van het Heilig Avondmaal, en daarbij rondom de Heilige Doop en de openbare belijdenis en rondom het huwelijk. Naast bezoek aan ouderen, zieken, stervenden en rouwdragenden.

Er moest qua terminologie nog al eens geschakeld worden tussen het ene bezoek en het andere. Van kerkelijk betrokken en thuis in de Bijbel en de belijdenis, in oude schrijvers en in de tale Kanaäns naar randkerkelijk of zelfs over de rand van de kerk, op een adres, waar haast geen enkele Bijbelse term nog vertrouwd in de oren klonk.

In rouwsamenkomsten en op de zondag daarna als een familie rouw in de kerk bracht, vroeg dat oprechtheid voor Gods aangezicht, eerlijkheid en liefde, moed en wijsheid. Om de Geest des Heeren tenminste niet te hinderen.

Vóór 2004 kon een Hervormde predikant die zich bond aan de Heilige Schrift en aan de gereformeerde belijdenis in een en dezelfde gemeente staan naast andere predikanten die een duidelijk andere boodschap uitdroegen.

Soms alleen tussen meerdere andersdenkenden. Zo was dat in verschillende steden. Op dezelfde kansel werd dan regelmatig op dezelfde zondag onder de verantwoordelijkheid van verschillende kerkenraden een verschillende boodschap uitgedragen.

Daar diende een predikant mee om te gaan. Daar moest hij zijn weg in weten te vinden samen met zijn kerkenraad.

II. De situatie in 2004

Het is van belang dat studenten en predikanten zich verdiepen in de gebeurtenissen rondom 2004. Het is voor Hervormde studenten en predikanten van belang dat zij zich de overwegingen eigen maken, die toen hebben gegolden en die nog gelden voor onze kerkelijke positie. Het is mijns inziens noodzakelijk dat studenten en predikanten daartoe kennis nemen van de inhoud van de verschillende brochures die voor 2004 werden uitgegeven door het Comité tot behoud van de Nederlandse Hervormde Kerk. Inhoudelijk gezien zeggen we nu alleen dit: Voor wat betreft belijdenis en kerkorde is er per 1 mei van dat jaar niets

veranderd. Wie Hervormd was en nu Hersteld Hervormd heet, is Hervormd gebleven.

Toch is er veel veranderd. Al geldt dat niet in elke gemeente in dezelfde mate. Er zijn Hervormde gemeenten die qua samenstelling in het geheel niet zijn veranderd. Alle of bijna alle belijdende, doop en geboortelieden bleven onder de verantwoordelijkheid van dezelfde kerkenraad, onder de zelfde belijdenis en kerkorde.

Andere gemeenten raakten deerlijk gehavend. Kerkenraden vielen uiteen, kerkvoogdijen, families, gezinnen. Echtparen zelfs waarvan man en vrouw tot een verschillende kerkelijke gemeente gingen behoren.

Welke Hervormde predikant kon het zomaar aanvaarden, dat vele mensen die aan de verantwoordelijkheid van kerkenraden werden onttrokken? De vele randkerkelijken en buitenkerkelijken.

Er is serieus op toegelegd om Hersteld Hervormde gemeenten niet langer gemeenten te laten zijn voor het volk. Dat schrijnt bij een Hervormde predikant meer dan met woorden is te zeggen.

Hervormd blijven

Maar, wat van buitenaf over onze kerk beslist is, beneemt aan ons Hervormden ons Hervormd zijn niet. Hervormde predikanten zullen zich in hun prediking en pastoraat niet alleen richten op dat deel van hun gemeente dat het meest trouw meeleeft. Ze hebben oog voor de hele gemeenschap waar ze deel van uit maken. In dorp of stad. Voor elk mens. Dat uit zich op een andere manier, meer bescheiden, wanneer de Hersteld Hervormde gemeente maar een beduidend kleinere plaats inneemt in de gemeenschap dan de Hervormde Gemeente weleer.

Instroom uit andere kerken

Veel gemeenten hebben te maken gehad en hebben wellicht nog te maken met een flinke instroom van personen uit andere kerken uit de gereformeerde gezindte.

Een paar kerkelijke gemeenten zijn vanuit kerkelijk en geestelijk besef aangesloten bij onze kerk. Een aantal individuele personen en gezinnen eveneens. Maar wat was en is doorgaans het motief? Hoe waren zij die deel uit gaan maken van een Hersteld Hervormde gemeente lid in de kerk waartoe ze behoorden? Hoe zijn ze het nu in onze kerk? Een vervolgvraag in het kader van deze lezing is: als ze predikant zijn of worden, hoe functioneren ze dan in prediking, catechese en pastoraat, in kerkelijke

vergaderingen? Weten ze zich het nodige eigen te maken van een Hervormde manier van kerkelijk en gemeentelijk handelen? Krijgen ze voeling met het eigene van Hervormde prediking en Hervormd pastoraat?

In het ergste geval kan een (onbewust) motief voor de overkomst naar de Hersteld Hervormde Kerk het verlangen zijn om in die kerk te verwezenlijken wat in de kerk van herkomst er nooit van kwam.

De reactie op de breuk in 2004

Er is het nodige veranderd ten opzichte van de tijd vóór 2004. De Hersteld Hervormde Kerk vertoont, goeddeels tegen wil en dank, trekken van reactie op de kerkelijke breuk? Verkramping is er daar één van. Dat is niet steeds zonder schadelijke gevolgen gebleven.

III. Hervormde prediking en Hervormd pastoraat na 2004

Theologie

Vooropgesteld mag worden, dat er in de jaren na 2004 bewust naar gestreefd is om te blijven die we waren: Hervormden.

Voor 2004 en na 2004 worden Hervormde studenten opgeleid aan een theologische faculteit die deel uitmaakt van een brede universiteit.

Theologie wordt naar het ideaal van Hervormden niet geïsoleerd van de overige wetenschappen beoefend.

De theologische faculteit is bepaald niet eenduidig, waar de opleiding van onze studenten plaatsvindt. Dat was voor 2004 ook steeds het geval.

Studenten die zich geroepen weten tot het ambt van dienaar van het Woord worden op deze manier geconfronteerd met de pijnlijke verscheurdheid op theologisch terrein die zich in ons land voordoet. Ze worden geroepen, genoodzaakt, om zich daartoe te verhouden.

De bedoeling daarvan is, om studenten voor te bereiden op de eigenaardige verscheidenheid in denken en in doen die zich in elke gemeente vandaag de dag manifesteert. De kerkelijke gemeenten maken deel uit van de samenleving.

Met alle invloeden en implicaties die daaraan verbonden zijn.

Alleen al de plaats waar studenten hun theologiestudie beoefenen bergt een roeping in zich: Hervormde studenten en predikanten

zijn gehouden, zijn geroepen om zich te verdiepen in de denkkaders van theologische wetenschappers die in ons land doceren of gedoceerd hebben.

Dat zal betekenen dat studenten en predikanten zich verdiepen in theologische literatuur, die schuurt aan hun denken. Die botst op hun denken. Theologie beoefenen is onder andere leren analyseren. Leren om te komen tot een afgewogen oordeel. Leren om dat te verwoorden. Op een wijze die aan de ander recht doet. Maar vooral, op een manier die recht doet aan God en aan Zijn Woord. Theologie beoefenen is naar Hervormd beginsel in het krijt treden, naar buiten treden met een Bijbels gereformeerde theologie, die zich richt op een ieder.

Prediking en het gehele leven

Wie preekbevoegdheid ontvangt dan wel een gemeente dient, die wordt geroepen om aan het gehele Woord van God recht te doen. Dat vraagt kennis van de Schriften. Oude en Nieuwe Testament. Dat vraagt om zicht op de wijde van het Woord van God. Daarbij valt te denken aan de volle breedte van de samenleving: de overheid, de rechtspraak, de ethiek, bijvoorbeeld met betrekking tot de medische wereld. Gods Woord is immers gericht op de gehele werkelijkheid, op elk facet van het leven. Het is een hoge roeping om (zij het gedoseerd) vanuit het Woord dat aan de gemeente aan te reiken in de prediking.

Prediking en de gehele gemeente

Prediking is daarbij gericht op de gehele gemeente. Niet slechts op een deel van de gemeente. Zelden is ook na 2004 een gemeente eenduidig qua opvattingen omtrent leer en leven. Er kan een bepaalde verleiding bestaan om het dan met uw prediking bepaalde mensen naar de zin te maken. Degenen waar men zich als prediker het meest mee verwant voelt. Wordt daar rekenschap van afgevraagd, dan zou een poging kunnen worden gedaan om dat te motiveren alsof het zou gaan om prediking naar het hart van Jeruzalem.

Preken in de tegenwoordigheid Gods

Maar hier ligt een groot gevaar op de loer. Studenten en predikanten hebben allen te maken met de verzoeking om te preken naar de mond van mensen. Mensen waarvan misschien niet eens te achterhalen is of ze wel deel uitmaken van het geestelijk Jeruzalem.

Elke prediker dient te beseffen dat hij geen mensen naar de ogen behoort te zien. Preken het Woord van God bedienen, onder Gods toeziend oog. In heilige onafhankelijkheid van mensen. Ook van individuele kerkenraadsleden. Hoe belangrijk dat een dienaar van het Woord in alle opzichten (ook financieel!) volstrekt onafhankelijk blijft van mensen in de gemeente die hij dient.

Preken gepaard aan eerlijk zelfonderzoek

Nu ligt er tegelijk een ander gevaar op de loer. Studenten en predikanten hebben te maken met de verzoeking om alle opmerkingen, vormen van discussie, tegenspraak of kritisch bevragen te duiden als vijandschap tegen God en Zijn waarheid. Studenten en predikanten menen zomaar dat ze het zelf alleen bij het rechte eind kunnen hebben. Maar ook bij een prediker kan een schadelijke weg gevonden worden. Ootmoed en zelfonderzoek voor Gods aangezicht is blijvend nodig. Een voortdurend toetsen aan Schrift en belijdenis van het eigen preken en spreken. Een voortdurend bevragen voor Gods aangezicht van het eigen hart en geweten: Wat zijn mijn motieven bij het bepalen van de tekstkeuze voor de volgende zondag? Wat zijn mijn motieven bij het verwoorden van een bepaalde toepassing in de prediking? Van een bepaalde gerichtheid van de toepassing in de prediking? Is het me om mezelf te doen? Om wat mensen van mij vinden? Om hoe mensen over mij oordelen? Of.. zijn we er iets van gaan verstaan, dat we met de prediking staan tussen de levenden en de doden? Zijn we doordrongen van het feit, dat het gaat om de eer van God en om het eeuwig wel en wee van die mensen die de prediking van Gods Woord uit onze mond horen? Dat prediking het openen en toesluiten van de poorten van het Koninkrijk Gods inhoudt? Dat prediking dus eeuwigheidsconsequenties heeft? H.C. zondag 31. Is de toonaard van 2 Korinthe 5 ons eigen geworden?

Hervormde prediking is in alle liefde, maar ook in alle ernst front durven maken tegen die dingen in leer of leven scheefliggen in de gemeente. Of dat nu een bepaalde mate van lijdelijkheid betreft of een bepaalde mate van geloofsvanzelfsheid.

Hervormd pastoraat

En dan nog een enkele opmerking over het pastoraat na 2004. Er dient voor te worden gewaakt dat men pastor is voor heel de gemeente. Voor een ieder in gelijke mate! Voor een student en voor een predikant in een eerste gemeente is het van belang

voorzichtig te zijn met het tempo en de regelmaat waarmee in het pastoraat wordt ingezet. De prediking, en op allerlei bezigheden in het winterwerk vragen tijd van bidden en van grondig overwegen en bestuderen.

En weest u niet minder voorzichtig met de manier van benaderen van uw gemeenteleden. De volksaard en het karakter dat u typeert, is niet automatisch hetzelfde bij degenen die u op huisbezoek ontmoet.

De kerkenraad

Dat begint met de kerkenraad waarbinnen u dienen mag. Of in de toekomst dienen zult. Maak geen onderscheid tussen de mannenbroeders. Bejegen hen allen op een zelfde manier.

Partijchap wordt zomaar vermoed, en.. is zomaar ontstaan of gevoed door het wekken van de verkeerde schijn. En dat heeft bijna altijd zijn weerslag op het geheel van de gemeente.

Niet zomaar meer bij de ene ouderling op bezoek gaan dan bij de ander dus. Een uitzondering geldt natuurlijk voor de scriba van een kerkenraad. Eenvoudig omdat daar het eerst en het meest zal worden overlegd.

Een oprechte luisterhouding

Verder is het van belang om voorzichtig te zijn met het tempo en de regelmaat waarmee u in het pastoraat inzet.

Diezelfde voorzichtigheid is van belang in de manier van benaderen van uw gemeenteleden. De volksaard en het karakter van de prediker is niet automatisch gelijk aan die van de bevolking in een andere streek van het land, in de gemeente waar hij door de HEERE wordt gesteld. Het vergt tenminste een jaar, om vertrouwd te raken in een gemeente. Een periode waarin voor elk bezoek ruim de tijd dient te worden genomen. Vooral om te luisteren. De nieren van gemeenteleden te proeven, hun hart...

Laat het pastoraat zich allereerst concentreren rondom het Heilig Avondmaal, vervolgens om de Heilige Doop en het doen van belijdenis en rondom het huwelijk. Voor deze kernen in het pastoraat is het noodzaak, dat men grondig thuis is in de Bijbels gereformeerde visie op de genoemde kernen. Zodat men jongeren en ouderen van meet af tot een Bijbelgetrouw gids kan zijn.

Overkomst uit andere kerken

Gaat het over mensen die uit andere kerken willen overkomen. Ook dat vergt het nodige aan pastorale aandacht. Hoe voornaam dat wordt gevraagd naar de motieven van mensen die willen toetreden tot de gemeente: Heeft men voor Gods aangezicht kunnen besluiten om de eigen kerkelijke gemeente te verlaten? Is men uit eigen initiatief in contact getreden met de eigen kerkenraad? Laat er navraag worden gedaan, met medeweten van de betreffende persoon/personen, bij de kerkenraad van herkomst, of er sprake is van uitoefening van kerkelijke tucht. Is dat laatste niet het geval. En lijkt men vast besloten om van kerk te veranderen, spoor mensen dan aan om vooraf een tijdlang de kerkdiensten te bezoeken. Daar hoort ook het bijwonen van die diensten bij, waarin de Heilige Doop wordt bediend en het Heilig Avondmaal.

Veranderen van kerk en van kerkelijke gemeente gebeurt nogal eens te gemakkelijk. Met alle teleurstellingen van dien. Maar het instellen van een 'wachttermijn', een 'proefperiode' waarna men kan worden teruggewezen, dat heeft geen Hervormde voorgeschiedenis.

Pastoraat en tucht

Gaat het over het uitoefenen van tucht in het pastoraat, ook in haar eerste stadium en in haar meest bescheiden vorm, dan dient men zich vooral te richten op hen die ten Avondmaal gaan.

Prof. Op 't Hof heeft er terecht de vinger bij gelegd, dat het doen van openbare belijdenis van het geloof in de achterliggende tijd te veel is losgeweekt van de gang ten Avondmaal.

Dat maakt het uitoefenen van tucht over hen die belijdenis deden maar niet ten Avondmaal gaan anders, enigszins oneigenlijk. Men heeft dan nog al eens belijdenis gedaan van het geloof, zonder te verlangen dan wel te komen tot het belijden van hun geloof.

Gaat het over het uitoefenen van kerkelijke tucht, ook in haar meest voorzichtige vorm, dan zal steeds nodig zijn dat een en ander zich voltrekt in samenhang met uw kerkenraad. Samen biddend overwegen en aftasten wat wijs is, wat de eer van God dient, wat iemand terug zou kunnen brengen waar hij of zij zijn moet. Tucht oefenen is immers iets van de trekkende ernstige liefde van Christus vertonen, ten einde mensen die overboord zijn geraakt, weer binnen te halen! Dat vraagt geduld, lankmoedigheid, op een bepaalde manier traagheid van handelen.

Verwijdering is zo veroorzaakt. Maar iemand terugbrengen in de schoot van de gemeente, op het spoor van Gods heilig Woord, dat is zo eenvoudig niet.

Al met al vooral een praktisch betoog.

Hopelijk dient het als een onderstreping daarvan, dat Hervormd predikant zijn zo eenvoudig niet is. Dat geldt trouwens voor predikant zijn in elke kerk.

Hoezeer onderstreept dat het belang van het gebed. Persoonlijk en ambtelijk. En in samenhang daarmee onderstreept het het belang van het gelovig in Christus zijn. Zonder Hem kunnen wij niets doen. Niets dat de eer van God bedoelt. Niets dat de gemeente bouwt.

Woudenberg, C.J.P. van der Bas. V.D.m.